

*О. В. Лядобрук,
методист центру методичного
забезпечення
КЗ «Житомирський ОІППО»
ЖОР*

Формування соціальної компетентності у школярів в умовах групи продовженого дня, школи- інтернату

*З усіх наук, які повинна знати людина,
найголовнішою є наука про те, як жити,
роблячи якомога менше зла і якомога
більше добра».
Л. М. Толстой*

Інтеграція України до Європейського та світового життєвого простору викликала необхідність переглянути деякі підходи до виховання та розвитку підростаючого покоління, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості формування життєспроможності особистості школяра. Особливого значення в цьому аспекті набуває формування ключових компетентностей, зокрема соціальної компетентності.

Проведений аналіз наукових праць з означеної проблеми дав змогу визначити, що сьогодні проблема формування соціальної компетентності в учнів молодших класів ставить перед початковою ланкою освіти завдання – розвиток повноцінної особистості кожного. Починати діяльність з формування соціальної компетентності учнів потрібно з початкових класів, тому що молодший шкільний вік – це перший період системного залучення дитини до громадського життя. У цьому віці відбуваються особистісні утворення, необхідні для формування соціальної компетентності учнів молодших класів:

- *мотивація соціально значущої діяльності*, що визначає особистісну активність дитини;
- *уміння керувати психічними процесами розвитку пізнавальної сфери*, що створюють основу становлення здатності до довільної регуляції поведінки;
- *діалогічність свідомості, критичність до себе та інших людей*; дитина стає здатною до адекватної самооцінки, а задоволеність собою та досить висока

самооцінка виступають важливими складовими соціальної компетентності;

- складається новий тип відносин з людьми, засвоюються певні соціальні норми, втрачається орієнтація на дорослого, відбувається зближення з групою однолітків, де необхідними виявляються навички конструктивної взаємодії [3].

Формування соціальної компетентності молодшого школяра відбувається у процесі як вивчення загальнонавчальних дисциплін, так і у ході всіх режимних занять групи продовженого дня. Значний потенціал для опанування вихованцями соціально компетентної поведінки мають зміст занять, виховних заходів; форми і методи їх проведення.

Поряд з позитивними результатами, які, безумовно, є у вихованні школярів, існує чимало проблем:

- формальність у проведенні заходів;
- перевага масових форм над індивідуальними;
- прояви жорстокості серед учнів, що й підкреслює актуальність індивідуальної роботи та роботи над «внутрішнім світом» дитини;
- потребує активізації робота з проблем патріотичного, толерантного виховання як складових соціальної компетентності;
- послаблена співпраця педагогів із батьками учнів, що впливає на зниження ваги виховної функції сім'ї, втрачаються сімейні цінності, руйнуються відносини між членами родин.

З огляду на ці проблеми, пріоритетними серед завдань, які ставить перед собою вихователь при формуванні соціальної компетентності у школярів, мають бути ті, які сприяють розвитку їхніх ціннісних ставлень та таких навичок і вмінь:

- приймати соціальні правила і норми, знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки;
- проявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінці, прилаштовуватися до вимог соціальної групи, зберігаючи водночас власне обличчя;
- орієнтуватися у своїх правах та обов'язках;
- уміти брати до уваги думку інших людей, рахуватися з їхніми бажаннями та інтересами, визнавати сильні сторони;
- гнучко поводитися з партнерами по спілкуванню; адекватно реагувати на їхні слова; вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися;
- виявляти толерантність, емпатію (здатність розуміти емоційний стан інших людей за допомогою співпереживання), здатність співчувати і співрадіти;

- налагоджувати з однолітками та дорослими гармонійні взаємини, домовлятися з ними; уникати конфліктів або розв'язувати їх мирним шляхом, утримуватися від образливих слів та агресивних дій;
- оптимістично ставитися до труднощів, уміти мобілізуватися на їх подолання; проявляти витримку в стресових ситуаціях;
- гідно вигравати та програвати;
- узгоджувати свої бажання з можливостями та вимогами;
- контролювати та регулювати свою поведінку, утримуватися від негативних проявів;
- уміти, в разі потреби, звернутися до людей за допомогою;
- володіти мовленнєвим етикетом, бути здатним ініціювати, підтримати та культурно завершити розмову;
- орієнтуватися в понятті «авторитет», пов'язувати його зі справжніми чеснотами і цінностями;
- поводитися совісно за відсутності контролю з боку дорослого [5, с. 42].

В умовах сучасного інформаційного простору соціальна компетентність учнів молодших класів формується не тільки під час навчання, а й у колі друзів, під впливом політичних, релігійних факторів, засобів масової інформації, в родині. Тому вагомим аспектом в організації роботи вихователя щодо формування соціальної компетентності у школярів є педагогічна співдія з батьками учнів. Методологічним підґрунтям цієї педагогічної діяльності є право кожної дитини на таких батьків, які здатні забезпечити їй можливість всебічного розвитку і сімейного добробуту.

Важливе завдання сучасного педагога – допомогти батькам у виконанні ними функції вихователів. Під цими функціями розуміється не тільки створення гармонійних взаємин між батьками та дітьми, але й їх передумов: певного способу життя і доброзичливих взаємозв'язків усіх членів родини. Доцільно наголосити на необхідності тісної взаємодії практичного психолога, соціального педагога, класного керівника, вихователя ГПД із родинами вихованців.

Найбільш ефективною формою педагогічного всеобучу батьків щодо формування соціальної компетентності у дітей вважається класна, за якої педагог відходить від традиційного монологу (лекції, бесіди), поєднує індивідуальну роботу з групами батьків, педагогічне спілкування з окремими членами родини, широко залучає психолого-педагогічне консультування членів родин з питань розвитку вмінь і навичок соціальної поведінки школярів, тестування і анкетування батьків і дітей, тренінгів, практикумів, рольових ігор тощо, спрямованих на встановлення в сім'ях міцних морально-етичних зв'язків між дорослими і дітьми, атмосфери взаєморозуміння,

співробітництва, емоційної співпричетності один до одного. *Досвід такої роботи варто запозичити у Савчук Т.С., вихователя групи продовженого дня, вихователя-методиста Житомирської міської гуманітарної гімназії № 23 ім. М.Й. Очерета.*

Усе більшої актуальності набуває потреба у створенні толерантного освітнього простору, що відкриває можливість інтеграції у міжнародну спільноту, пропаганди європейських цінностей, вивчення культур і традицій інших народів крізь призму толерантності.

Виховання школярів у дусі миру, толерантності та взаєморозуміння пропонуємо здійснювати у формі уроків взаєморозуміння, конкурсів малюнків і плакатів; проводити благодійні операції «Пошана», тижні злагоди і миролюбства; реалізувати проекти «Служіння заради миру», «Від війни до культури миру»; проводити патріотичні флеш-моби «Героям слава!», «За єдину Україну!», «Вибрати не можна тільки Батьківщину», «Діти за мир у всьому світі!», «Сила дружби» та ін.

Актуальною залишається також *робота з формування в учнів навичок культури здоров'я*, ефективні форми роботи якої пропонуємо:

- проекти «Захисти свою позицію», «Орієнтація на мотивацію ведення здорового способу життя», «Особистісноорієнтована модель формування в учнів навичок здорового способу життя»;
- відкриті трибуни «Який спосіб життя – таке й здоров'я», «Напружене ритмом життя»;
- рольові ігри «Турбуймось про здоров'я»; ситуаційні практикуми «Твоє майбутнє залежить від вибору, який ти робиш сьогодні»;
- соціально-психологічні тренінги «Розвиток умінь саморегуляції, умінь протистояти негативним впливам середовища» тощо;
- фестивалі художньої творчості «Молодь обирає здоров'я».

Для формування в учнів навичок культури здоров'я та мотиваційно-ціннісного ставлення до здорового способу життя рекомендуємо використовувати досвід роботи Демещук Л.О., вихователя групи продовженого дня вищої кваліфікаційної категорії Житомирської міської гуманітарної гімназії № 23 ім. М.Й. Очерета.

Вагомим завданням в роботі вихователя ГПД, школи-інтернату з формування соціальної компетентності є виховання в учнів особистісно-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвиток естетичної свідомості, здатність до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні. Джерелами такої роботи можуть бути: музика, природа, естетика шкільних приміщень, зовнішній вигляд педагогів та учнів, взаємини

між учнями і вихователями, участь дітей у естетичних гуртках; створення виставок; зустрічі з видатними постатями Житомирщини.

З метою підвищення якості формування соціальної компетентності у вихованців груп продовженого дня загальноосвітніх навчальних закладів та шкіл-інтернатів рекомендуємо:

1. Методистам рай (міськ) методкабінетів (центрів), які координують організацію і діяльність груп продовженого дня загальноосвітніх навчальних закладів, та заступникам директорів з виховної роботи загальноосвітніх шкіл-інтернатів:

1.1. Глибоко проаналізувати виховну роботу за минулий навчальний рік, відмітити позитивні сторони та виявити труднощі й проблеми, для розв'язання яких спрямувати свою діяльність.

1.2. Удосконалити систему науково-методичної роботи з вихователями з питань формування соціальної компетентності учнів, педагогізації батьківської громадськості.

1.3. Здійснювати моніторинг якості й результативності виховної роботи з вихованцями на рівні району(міста), школи-інтернату.

2. Керівникам методичних об'єднань вихователів груп продовженого дня та шкіл-інтернатів:

2.1. На серпневому засіданні МО обговорити досвід роботи педагогічного колективу Левківської ЗОШ I-III ст. Житомирського району з питання формування соціальної компетентності у молодших школярів (за матеріалами обласного семінару керівників МО вихователів ГПД та шкіл-інтернатів від 26.04.2017р.) і рекомендувати до використання.

3. Вихователям груп продовженого дня загальноосвітніх навчальних закладів, шкіл-інтернатів:

3.1. При плануванні та організації навчально-виховної роботи в новому 2017-2018 н. р. користуватися відповідною нормативно-правовою базою, поданою на інформаційному сайті КЗ «Житомирський ОІППО (http://zippo.net.ua/index.php?page_id=130 Інтернатні заклади, ГПД) та методичними матеріалами «педагогічної скарбнички».

3.2. Вивчити теоретико-методологічні засади формування соціальної компетентності у молодших школярів.

3.3. Створити умови для особистісного зростання кожного вихованця.

3.4. Удосконалити зміст, методи і форми роботи з учнями.

3.5 Широко використовувати у роботі з вихованцями матеріали посібника для педагогів «Не смійся з мене» (www.orukraine.org).

- 3.6 Активізувати та урізноманітнити педагогічну співдію з батьками школярів.
- 3.7 Систематично проводити моніторинг якості та ефективності виховної діяльності, рівня вихованості й загальної культури своїх вихованців.

Література

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти [Текст] / Н. М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1–4.
2. Гончарова-Горянська М. В. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів [Текст] / М. В. Гончарова-Горянська // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 71–74.
3. Данилейко С. І. Шляхи формування соціальної компетентності учнів початкової школи [Електронний ресурс] [Текст] / С. І. Данилейко / Матеріали наукової конференції «Соціум. Наука. Культура» – Режим доступу: <http://intkonf.org/-danileyko-si-shlyahiformuvannayasotsialnoyi-kompetentnosti-uchnivpochatkovoyishkoli/>.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. N 462 // [Електронний ресурс] [Текст] / Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.
5. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: системний підхід. – К.: Стилос, 2000. – 336 с.
6. Проценко О.В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень / О. В. Проценко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 35 (88). – С. 451–457.